

*Відгуки отримано
9.11.2021
Голові спеціалізованої
вченої ради ДД 64.051.034
Валентині ШАМРАЄВІЙ*

Голові
спеціалізованої вченої ради Д 64.051.034
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
д.політ.н., доценту
Валентині ШАМРАЄВІЙ

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Оніщенко Вероніки Вікторівни
«Міжнародний захист прав людини у бізнес-сфері», поданої на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право галузі
знань 29 – Міжнародні відносини

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження аспірантки Оніщенко В. В. «Міжнародний захист прав людини у бізнес-сфері» є актуальним для науки і практики міжнародного публічного права і національного законодавства держав. Оскільки порушення прав людини у сфері трудових правовідносин, на жаль, є усталеною практикою з боку не тільки підприємств, організацій та інших структур державного сектору, такі негативні наслідки притаманні і діяльності комерційних підприємств. У рамках міжнародного права в галузі прав людини держави несуть зобов'язання щодо захисту від порушень прав людини третіми сторонами на їхній території або в їхній юрисдикції, у тому числі з боку комерційних підприємств.

Посилення вимог регулюючих органів – основна причина, яка спонукає компанії вирішувати питання порушення прав людини і звітувати про заходи, що вживаються. Потужним каталізатором змін є також зростаюча кількість міжнародних рекомендацій та стандартів, таких як Керівні принципи підприємницької діяльності в аспекті прав людини ООН (Керівні принципи ООН) та стандарти підготовки звітності у сфері сталого розвитку Глобальної ініціативи зі звітності (Global Reporting Initiative, GRI). Опитані компанії не хочуть, щоб їхня діяльність вважали такою, що не

відповідає очікуванням міжнародної спільноти, навіть незважаючи на той факт, що в більшості випадків у них немає юридичного обов'язку виконувати ці рекомендації.

Усі комерційні підприємства повинні поважати права людини, тобто, не повинні допускати у своїй діяльності порушень прав людини та негативного впливу на їх здійснення. У разі порушень трудових прав постраждалим працівникам слід забезпечити доступ до ефективних засобів правового захисту на основі судових та позасудових механізмів. У свою чергу працівники таких підприємств мають знати про свої права та можливості застосування механізму захисту.

З огляду на вищевказане, обрана тематика дисертаційного дослідження є актуальною і вчасною для науки міжнародного публічного права.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дослідженні. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи ґрунтуються на аналізі доктринальних джерел літератури, міжнародно-правових актів, законодавства зарубіжних країн тощо. Список використаних джерел складається з 218 найменувань. Кількість та якість використаних джерел створили необхідні передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності та обґрунтованості дисертаційної роботи.

Кожна висвітлена дисертанткою у роботі проблема проаналізована та підкріплена відповідними висновками. Сформульовані дисертантом у ході дослідження висновки є обґрунтованими, достовірними і становлять наукову новизну цієї роботи.

Архітектоніка дисертаційного дослідження є логічною та відповідає обраній темі. Авторкою чітко визначено предмет та об'єкт дослідження, завдання. Заслужують на увагу використані методи дослідження серед яких: формально-логічний, порівняльно-правовий, системно-структурний, аксіологічний та ін.

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, складовою

яких є дев'ять підрозділів, висновків і списку використаних джерел.

У першому розділі «Гене́за правового регулювання дотримання прав людини у бізнес-сфері» розглянуто питання регламентації прав людини на міжнародному універсальному рівні, приділено увагу ролі структурних та інституційних органів ООН у цій галузі. Проаналізовано положення прийнятих під егідою міжнародних регіональних організацій (рада Європи, ЄС, СНД тощо) угод, що регламентують дотримання прав людини у підприємницькій діяльності.

У другому розділі «Міжнародні стандарти щодо дотримання прав вразливих категорій осіб у бізнес-сфері» розглянуто питання захисту вразливих категорій осіб (жінки, діти, особи з інвалідністю, літні люди, трудящі-мігранти) від негативного впливу діяльності комерційних структур. Акцентовано увагу на міжнародних правових актах, що регламентують захист означених категорій осіб в умовах пандемії COVID-19.

Третій розділ «Міжнародні інституційні механізми захисту прав людини у бізнес-сфері» присвячений дослідженню інституційного міжнародного механізму універсального і регіонального рівня щодо захисту прав людини, акцентовано увагу на діяльності спеціалізованих правозахисних інституцій.

Кожен розділ роботи супроводжується відповідними теоретичними висновками та практичними рекомендаціями. Загальні висновки відповідають поставленій меті та завданням, є обґрунтованими, виваженими. Пропозиції і рекомендації авторки можуть бути використані як в теоретичній, так і в практичній сферах, що підкреслює теоретичну і практичну значимість представленої роботи.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у тому, що дисертація є першою у вітчизняній доктрині міжнародного права комплексною науковою працею, в якій здійснено теоретичне узагальнення та з'ясовано організаційно-правову основу захисту прав людини у бізнес-сфері. У

результаті проведеного дослідження було вироблено нові положення, спрямовані на удосконалення та розвиток сучасної доктрини міжнародного публічного права щодо дотримання прав людини у бізнес-сфері.

Серед позитивних аспектів роботи слід виділити такі:

- дослідження генези міжнародно-правового регулювання захисту прав людини у підприємницькій сфері шляхом виділення як хронологічної послідовності розвитку даної сфери, так і внеском окремих міжнародних організацій;

- аналіз заходів щодо забезпечення прав людини у бізнес-сфері в умовах пандемії COVID-19, серед яких виокремлено такі: впровадження та адаптація відповідних програм соціального захисту і допомоги; захист робочих місць, сприяння соціальній згуртованості, застосування фінансових стимулів підтримки економіки (с. 59-60);

- твердження авторки про те, що хоча бізнес-елементи можуть мати негативний вплив на весь спектр прав людини, проте, вказаний вплив, перш за все починається з порушення саме комплексну трудових прав людини, тож у цьому контексті влучно приділено увагу внеску саме Міжнародної організації праці у захисті прав людини в означеній сфері (стор. 153-155);

- дослідження питання гендерної рівності та стратегій щодо подолання гендерної дискримінації у трудових правовідносинах;

- ґрунтовна характеристика інституційних механізмів захисту прав людини у бізнес-сфері, зокрема, авторкою приділено увагу діяльності таких структур як: Робоча група ООН з прав людини, Робоча група з питання про права людини і транснаціональні корпорації (UNWG), Форум ООН з питань підприємницької діяльності і прав людини, Міжурядова робоча група відкритого складу з транснаціональних корпорацій та інших підприємств в аспекті прав людини, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Комітет з економічних, соціальних та культурних прав, Комітет із ліквідації расової дискримінації, Комітет із захисту прав усіх

трудящих-мігрантів і членів їх сімей, Комітет з прав дитини, «Жінки в ETF» (WE), «Трансперенсі інтернешнл», Міжнародна організація праці, Комітет експертів по застосуванню конвенцій і рекомендацій Міжнародної Організації Праці, Комітет конференції по застосуванню стандартів, Комітет з питань свободи об'єднання (асоціації) (CFA), Комісія зі встановлення фактів та примирення щодо свободи асоціацій (FFCC), Європейський суд з прав людини, Європейський комітет із соціальних прав (ЄКСП), Консультативна Рада з праці, міграції та соціального захисту населення держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав, Міжамериканський суд з прав людини тощо;

- зауваження авторки, що багатосторонній діалог перебуває в основі вирішення проблем захисту прав людини у бізнес-сфері, тож у роботі підкреслена роль міжнародних та універсальних форумів з питань бізнесу та прав людини (стор. 138-142).

Дослідження Оніщенко В. В. спирається на ґрунтовну джерельну базу, яку складають, перш за все, доктринальні джерела українських та зарубіжних науковців, міжнародно-правові акти (договори, резолюції, рекомендації, висновки тощо), рішення міжнародних правозахисних інституцій, національне законодавство зарубіжних країн та ін.

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи високий теоретичний рівень представленого на рецензування дисертаційного дослідження, його практичну значимість та наукову новизну, слід зазначити, що певні аспекти роботи потребують додаткової аргументації та уточнення, зокрема:

1) зважаючи на актуальність питання щодо переміщення великих груп осіб, спровокованих, перш за все, збройними конфліктами, авторці слід було б приділити більшу увагу захисту трудових прав у бізнес-сфері біженців і та внутрішньо переміщених осіб, що має особливе значення для України;

2) в аспекті дослідження регіонального інституційного механізму щодо захисту прав людини у бізнес-сфері, авторкою недостатньо висвітлена

діяльність Організації з Безпеки та Співробітництва в означеному напрямку;

3) авторка зовсім не дослідила інституційний механізм захисту прав людини у бізнес-сфері Європейського Союзу, хоча ЄС заснував доволі ефективні механізми такого захисту як то Європейський Омбудсман та Суд справедливості ЄС, який має широку практику у цій сфері;

4) на нашу думку, авторці слід було приділити увагу питанню імплементації міжнародно-правових норм щодо захисту прав людини у бізнес-сфері в національне законодавство України, що підсилило б практичну значущість роботи.

Однак, слід вказати, що вищезначені зауваження жодним чином не ставлять під сумнів теоретичне і практичне значення дослідження, а мають характер наукової дискусії, можуть бути враховані авторкою у подальшій дослідницькій діяльності.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення дисертації висвітлені в 8 наукових публікаціях, з яких: 3 статті опублікованих у фахових наукових виданнях України, 1 – у фаховому науковому виданні іншої держави (Visegrad journal on human rights) а також 4 – у збірниках доповідей і повідомлень на наукових та науково-практичних конференціях. Публікації чітко відображають висновки дослідження, які є достатньою мірою логічними та обґрунтованими.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертанткою повно і вичерпно викладено у роботі зміст власних досліджень і зроблено відповідні посилання. Опубліковані Оніщенко В.В. наукові праці прямо пов'язані з темою дисертаційної роботи та розкривають її зміст.

У роботі не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного авторкою дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Оніщенко В. В. на тему:

«Міжнародний захист прав людини у бізнес-сфері» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконана на високому теоретичному і методологічному рівні та відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ № 979 від 21.10.2020, № 608 від 09.06.2021 р.). Дисертація оформлена згідно з вимогами Наказу Міністерства освіти і науки України від 17.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), а її авторка – Оніщенко Вероніка Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право.

Офіційний опонент –

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого**

Тетяна КОМАРОВА

Підпис	<i>Тетяна Комарова</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач.ВК	<i>[Signature]</i>
« 05 »	11 2021 р.